

SXEDIO.FA3

2.3.1941: Η ΕΛΛΑΔΑ ΖΗΤΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ Η ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΤΑΦΕΡΘΕΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟ- ΙΤΑΛΟΥΣ. Ο ΤΣΕΡΤΣΙΛ ΔΕΝ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΔΥΣΑΡΕΣΤΗΣΕΙ ΤΟΥΣ ΠΟΛΥ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΝΕΣ ΟΘΩΜΑΝΟΥΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μέσα στην κρίση του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου με τις δυνάμεις του Άξονα να κτυπούν την πόρτα της Ελλάδας, ο Πρωθυπουργός της Αλέξανδρος Κορυζής, προέβη σε μια ενέργεια που αν γινόταν αποδεκτή από τη Βρετανία θα ικανοποιούσε τους Κυπρίους που αγωνίζονταν για την ένωση με την Ελλάδα από δεκάδες χρόνια: Ζήτησε να παραχωρηθεί η Κύπρος στην Ελλάδα.

Την αξίωση του υπέβαλε ο Κορυζής το Μάρτη του **1941** και ενώ ο ελληνικός στρατός πολεμούσε στα σύνορα για να παρεμποδίσει τη διέλευση των γερμανο-ιταλών από το έδαφος της Ελλάδας.

Η Αγγλία απέρριψε, ωστόσο, τηN αξίωση της Ελλάδας και ο Κορυζής επανήλθε με νέα πρόταση που πρόβλεπε παραχώρηση στην Ελλάδα μιας μικρής λωρίδας εδάφους, όπου θα μπορούσε να εγκατασταθεί η ελληνική Κυβέρνηση, σε περίπτωση που θα προήλαυναν τα ιταλικά και τα γερμανικά στρατεύματα και η Κυβέρνηση θα αναγκαζόταν να εγκαταλείψει το ελληνικό έδαφος.

Αλλά η Βρετανία απέρριψε και αυτή την αξίωση της Ελλάδας γιατί οι φόβοι της ξεκινούσαν από την υπόθεση ότι η παρουσία ελληνικής κυβέρνησης στη νήσο, με κυριαχία μάλιστα σε λωρίδα εδάφους της, θα προκαλούσε έξαψη στα πνεύματα στην Κύπρο και ιδιαίτερα του ενωτικού φρονήματος που ήταν τόσο έντονο με κίνδυνο να χάσει την Κύπρο ή να αναγκασθεί να παραχωρήσει μέρος της έστω στην Ελλάδα σε μελλοντικό στάδιο. Έτσι προτίμησε να απορρίψει και αυτή την αξίωση.

Τα παρασκήνια των ημερών αυτών περιέγραψε ο

Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και Διευθυντής του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου Αίμου Κωνσταντίνος Σβολόπουλος στην αθηναϊκή εφημερίδα "Καθημερινή" στις **23-24** και **30-31** Μαΐου **1982**. Εγγραψε ο καθηγητής Σβολόπουλος:

"Η προώθηση των αλυτρωτικών διεκδικήσεων στη Β Ηπειρο, τα Δωδεκάνησα ή την Κύπρο ήταν περισσότερο συναρτημένα, με την ενίσχυση της διεθνούς θέσεως της χώρας και την διεύρυνση των φιλικών της σχέσεων με τις επικυρίαρχες δυνάμεις. Ήδη όμως η αποφασιστική συμβολή της Ελλάδας στον κοινό συμμαχικό αγώνα, αλλά και ο αναπόφευκτος προσανατολισμός προς μια νέα μεταπολεμικά διεθνή πραγματικότητα, έδινε την αφορμή και παρείχε τα ερείσματα για τη επαναφορά στο προσκήνιο της ενωτικής διεκδικήσεως του Κυπριακού λαού.

Η ανακίνηση, εν τούτοις, του εθνικού θέματος της Κύπρου δεν θα συνυφανθεί από την ελληνική Κυβέρνηση με την έναρξη ή την εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων στο αλβανικό μέτωπο. Το πρώτο διάβημά της θα συνδυασθεί με την επιβεβαίωση της επικείμενης γερμανικής επιθέσεως και την προετοιμασία της χώρας για τον ύστατο αγώνα και την ύστατη δοκιμασία. Στις **2** Μαρτίου **1941** στην Αθήνα, ο Αλέξανδρος Κορυζής έλεγε στον Αντονι Ηντεν:

" Ο ελληνικός λαός, όστις θα κληθή να προσφέρει τας μεγαλυτέρας των θυσιών, έχει ανάγκην, προς διατήρησιν του αρίστου ηθικού του, και θετικής τινος από τούδε ικανοποιήσεως. Μοι είναι αδύνατον, είπον, να σας περιγράψω πόσον μεγάλη θα ήτο η δημιουργηθησομένη κατά τας κρίσιμους ταύτας στιγμάς εντύπωσις, εκ μιας ευγενούς χειρονομίας εκ μέρους της Μεγ. Βρετανίας, προβαινούσης εις δήλωσιν περί παραχωρήσεως της Κύπρου εις την Ελλάδα. Ρίπτω, έσπευσα να προσθέσω, απλώς μίαν ιδέαν προς μελέτην χωρίς ουδεμίαν να ζητώ απάντησιν".

Ο Άγγλος πρωθυπουργός Εξωτερικών είχε τότε σπεύσει να δηλώσει ότι αδυνατεί να μιλήσει πάνω σε θέμα εξίσου λεπτό και δύσκολο, που επιπρόσθετα,

εξερχόταν από τα όρια "της εντολής τους". Αλλ' ο Κορυζής επαναλάμβανε την πρόταση του, όταν στα τέλη του ίδιου μήνα, ο Ηντεν επανερχόταν για συνομιλίες στην Αθήνα. Στη διάρκεια της διμερούς συσκέψεως που πραγματοποιήθηκε με την ευκαιρία αυτή, ο Έλληνας πρωθυπουργός ανέπτυξε και πάλι στους "ψυχολογικούς λόγους τους συνηγορόντας υπέρ της παραχωρήσεως της Κύπρου εις την Ελλάδα προς εξύψωσιν του ηθικού του μαχομένου ελληνικού λαού". Ήδη όμως επικαλούνταν παράλληλα και μια άμεση πρακτική πολιτική αναγκαιότητα τη μεταφορά της έδρας της ελληνικής κυβερνήσεως σε ασφαλές και ελεύθερο ελληνικό έδαφος.

Η συγκέντρωση ισχυρών γερμανικών δυνάμεων στην ελληνοβουλγαρική μεθόριο είχε ουσιαστικά προδιαγράψει στα τέλη Μαρτίου **1941**, την εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων στο μέτωπο της νότιας βαλκανικής. Οι ελληνικές και οι βριτανικές στρατιωτικές δυνάμεις που είχαν παραταχθεί κατά μήκος των οχυρών και του Αλιάκμονα δεν ήταν αριθμητικά ικανές να ανακόψουν οριστικά τη γερμανική εισβολή. Η αναμενόμενη κάτω από τις συνθήκες αυτές, υποταγή της ηπειρωτικής Ελλάδας, στο ζυγό του Άξονα, επέβαλλε ήδη τη διερεύνηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων που προσφέρονταν για τη συνέχιση του αγώνα από κάποιο σημείο της ελληνικής νησιωτικής επικράτειας ή και από το εξωτερικό. Η άποψη του Κορυζή, όπως ακριβώς αναπτύχθηκε στον Ηντεν, ήταν η ακόλουθη:

"Η Κυβέρνησις δεν δύναται να μη αντιμετωπίση εκ των προτέρων και την περίπτωσιν καθ' ην ήθελεν ευρεθή εις την ανάγκην να εγκαταλείψη την πρωτεύουσαν και να μεταφέρη την έδραν της Α.Μ. του Βασιλέως και αυτής αλλαχού. Η πρώτη βεβαίως σκέψις της ήτο να εκλέξη ως τόπον διαμονής την νήσον Κρήτην. Δεδομένου όμως ότι αυτή αποτελεί ζώνην πολεμικών επιχειρήσεων, απέχει δε ελάχιστα, από των μελλόντων, να χρησιμοποιηθώσιν υπό του εχθρού τόπων εις την περίπτωσιν καταλήψεως υπ' αυτού της

Πολοποννήσου, κατελήξαμεν εις το συμπέρασμα ότι η εν τη νήσω ταύτη παραμονή της Α.Μ. του Βασιλέως δεν θα επλήρου τους αναγκαίους όρους ασφαλείας της ζωής αυτού. Ως εκ τούτου εσκέφθημεν ότι θα ήτο μάλλον ενδεδειγμένη η μεταφορά αυτού εις ετέραν ασφαλεστέραν νήσον (...) μόνον η Κύπρος (απέμεινε). Αλλ' η λύσις αυτή παρουσιάζει το μειονέκτημα της αδυναμίας εξασκήσεως του βασιλικού **IMPERIUM** επί του μέλλοντος να απομείνη ελεύθερον τμήμα της Ελλάδος, από εδάφη μη ελληνικά. Διά τούτο ευρίσκομαι εις την ανάγκην, προσέθεσα, να παρακαλέσω και πάλιν υμάς όπως εξετάσητε μεθ' όλου του ενδιαφέροντος την περίπτωσιν ταύτην και εισηγηθείτε εις την βρετανικήν Κυβέρνησιν την παραχώρησιν της Κύπρου εις την Ελλάδα ή τουλάχιστον του τμήματος εκείνου αυτής ένθα θα εγκαθίστατο ενδεχομένως η Α.Μ. Ο Βασιλεύς ίνα ούτω καταστή δυνατή η μεταφορά αυτής εκεί και η ενάσκησις του βασιλικού **IMPERIUM** επί ελληνικού εδάφους".

Η αντίδραση του Βρετανού υφυπουργού των Εξωτερικών, χωρίς να προδιαγράφει την οριστική απόρριψη του ελληνικού αιτήματος, δεν άφηνε σοβαρά περιθώρια για αισιοδοξία, η απόδοση της σχετικής στιχομυθίας από τον Έλληνα πρωθυπουργό, είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική:

" Ο κύριος **EDEN** (Ηντεν) απήντησε μειδιών, ότι δεν κατηγόγομεν εισέτι την τελικήν νίκην ίνα ζητώμεν προσάρτησιν εδαφών. Το επιτευχθέν μέχρι τούδε, είπα, θύμα του ελληνικού λαού υπερβαίνει τα όρια μιας απλής νίκης και θα εδικαιολόγει οιανδήποτε παραχώρησιν. Ο κ. **EDEN** συγκατανεύων ηρώτησεν αν δεν ήτο δυνατή η μεταφορά του Βασιλέως και της Κυβερνήσεως εις την Δωδεκάνησον. Βεβαίως απήντησαν, ουχί όμως εις την Κάσον, ή ετέραν τινά, δευτερεύουσαν νήσον, αλλά μόνον εις την Ρόδον μετά την απελευθέρωση αυτής. Ο κ. **EDEN** είπε τότε ότι το ζήτημα της προσωρινής έδρας του Βασιλέως και της Κυβερνήσεως θα αποτελέση αντικείμενον εξετάσεως κατά την εν Λονδίνω επιστροφή του και θα εξετασθή

συγχρόνως η περί Κύπρου παράκληση μας μεθ' όλης της δυνατής ευμενείας".

Η εξέλιξη του ελληνοβρετανικού διαλόγου πάνω στο θέμα της Κύπρου έμελλε σύντομα να επιβεβαιώσει τις πιο απαισιόδοξες δυνατές προβλέψεις ευθύς μετά την έναρξη της γερμανικής επιθέσεως, ο Έλληνας πρέσβυς στο Λονδίνο και ο βασιλιάς προσωπικά, σε συνάντηση μου με τον βρετανό πρέσβυ στην Αθήνα, επανέρχονταν στο αίτημα για την εγκατάσταση της ελληνικής κυβερνήσεως σε ελεύθερο έδαφος της Κύπρου. Ο Χ. Σιμόπουλος εντελλόταν από τον Κορυζή να επισκεφθεί εσπευσμένα τον πρωθυπουργό και τον υπουργό των Εξωτερικών της Μ. Βρετανίας και αφού επαναλάβει τις πρόσφατες ειρηνικές προτάσεις, να προσθέσει τις παρακάτω νεώτερες σκέψεις:

Και ο Έλληνας πρωθυπουργός ανέπεμπε το αίτημά του στο ανώτατο βρετανικό κυβερνητικό κλιμάκιο: Ο "Σιμόπουλος θα όφειλε να επιζητήσει άμεση συνάντηση με τον Ηντεν και να εμμένει στο αίτημα για την παραχώρηση έστω και τμήματος του κυπριακού εδάφους.

Η συνάντηση του Έλληνα πρέσβυ στο Λονδίνο με τον Άγγλο υπουργό των Εξωτερικών πραγματοποιήθηκε την επόμενη ημέρα, **14** Απριλίου **1941**. Η απόδοση της συνομιλίας σε τηλεγράφημα του Σ. Σιμόπουλου είναι εντελώς διαφωτιστική:

"Είδον προ ολίγον κ. Ηντεν, εις ον ανεκοίνωσα απογοήτευσιν και απόφασιν Α.Μ. Βασιλέως μεταβή εν ανάγκη νήσον Ελλάδος (**Sic**) και παρεκάλεσα επιμόνως όπως αναθεωρηθή απόφασις Κυβερνήσεως και γίνη δεκτική πρότασις ημών. Κύριος Ηντεν μοι απήντησεν ότι ελυπέιτο ότι απάντησις αυτού δεν εκρίθη ικανοποιητική και αναφερόμενος εις δύο συνομιλίας ας έσχε μεθ' ημών, μοι είπεν ότι είχεν ήδη παραστήσει υμών δυσχερείας αποδοχής προτάσεως ημών. Μοι προσέθηκεν ότι τίθεται εις λίαν στενόχωρον θέσιν, διότι επιθυμία του ήτο πράξη πάν δυνατόν υπέρ ημών και εθεώρει απόφασιν Α.Μ. Βασιλέως λίαν

παρακεκινδυνευμένην. Επέμεινα ότι έδει να αναλογισθή κρίσιμον συνθηκών και εξεύρη τρόπον ικανοποιήσεως ημών. Κύριος Ηντεν μοι είπεν ότι δεν έβλεπεν ουδέν εμπόδιον εις άσκησιν δικαιωμάτων Α. Μ. Βασιλέως κατά ενδεχομένην εν Κύπρω παραμονήν αυτού υφ' ας συνθήκας και οι ενταύθα διαμένοντες ξένοι αρχηγοί κρατών. Επέμεινα εκ νέου ότι από απόψεως γοήτρου εις τας παρούσας στιγμάς ενεδεικνύετο καμμία χειρονομία εκ μέρους της Κυβερνήσεως του, Κύριος Ηντεν, προφανώς στενοχωρημένος μοι είπεν ότι δεν ηδύνατο μοι δώση απάντησιν πριν ή συνεννοηθή μετά Υπουργικού Συμβουλίου, όπερ θα συνήρχετο εσπέραν ταύτην και προ του οποίου θα έφερε ζήτημα. Αλλά μοι ετόνισεν ότι δεν έπρεπε να τρέψω αισιοδοξίαν, διότι το ζήτημα ήτο λίαν πολύπλοκον και δυσχερές".

(..) Ο τότε πρωθυπουργός Αλεξ. Κορυζής έδινε εντολή στον πρέσβυ μας στο Λονδίνο Χ. Σιμόπουλο, να μεταφέρει στους βρετανούς αρμοδίους τις παρακάτω σκέψεις:

Καίτοι δεν μοι απολείπη η ελπίς ότι χειρονομία οία η ανωτέρω είναι σήμερα πραγματοποιήσιμος δεν παραβλέπω ότι θα ηδύνατο να παρακολουθήση εις το μη επίκαιρον μιας ριζικής λύσεως, όσον και αν διαβλέπω πόσον απείρου ωφελείας θα ήτο διά την Ελλάδα και πόσον πλουσία η συγκομιδή εκ της αιωνίας ευγνωμοσύνης, προς την Μεγάλην Βρετανίαν του συνόλου του ελληνισμού και της ενθαρρύνσεως του προς περαιτέρω δοκιμασίας. Υπό το κράτος της αμέσου ανωτέρω σκέψεως καταλήγω να παρακαλέσω ως είπον, τότε και εις τον κ. Ηντεν, όπως εξετασθή αν και κατά ποίον τρόπον θα ήτο δυνατόν να παραχωρηθή μια οιαδήποτε χωρίς της Κύπρου εις την Ελλάδα, όπως εν περιπτώσει αναγκαστικής συγκαταλείψεως της προτεουσής, σωθή ο Βασιλεύς εκ των κινδύνων εμπολέμου ζώνης και κυβερνά το ελεύθερον τμήμα της χώρας του από ελληνικής γης".

Αλλ' ο Κορυζής εξουσιοδοτούσε με το ίδιο τηλεγράφημα, τον Έλληνα πρεσβευτή να κάμει ανάλογα

με την εξέλιξη του θέματος και εφόσον το έκρινε σκόπιμο και μια ακόμη, τελική υποχώρηση ή αποδοχή της ελληνικής εκκλήσεως θα ήταν δυνατό "να λάβη εν ανάγκη μορφή προσωρινότητας αφήνοντας την βρετανική Κυβέρνηση κυρίαν πάλιν εις το μέλλον οριστικής αποφάσεως... Δύο μέρες, αργότερα, ο Γεώργιος Β επαναλάμβανε τις ίδιες θέσεις στον Παλαιρέτ. Ηδη ο περιορισμός της ελληνικής αξιώσεως στην έστω και προσωρινήν παραχώρησιν ακόμα και λωρίδας του κυπριακού εδάφους, επισημοποιούνταν, αλλά και έτεινε να προβληθεί από τους Έλληνες ιθύνοντες σαν έσχατο σημείο υποχώρησεως.

Η πρώτη επίσημη αντίδραση του Λονδίνου όπως διατυπωνόταν από τον βρετανό πρεσβευτή στην Αθήνα και τον Ορμέ Σάρτζεντ, υφυπουργό των Εξωτερικών, ήταν εντελώς αρνητική: Η αγγλική κυβέρνηση βρισκόταν σε συνεννόηση με την Κυβέρνηση της Κύπρου για την εγκατάσταση του βασιλιά και της ελληνικής Κυβέρνησης κάτω από καθεστώς όμοιο με των συμμάχων κυβερνήσεων που είχαν προσωρινά εγκατασταθεί στη βρετανική πρωτεύουσα, η αγγλική κυβέρνηση δεν αντιμετώπιζε την μεταβίβαση της⁵ κυριαρχίας τμήματος της Μεγαλονήσου, έστω και προσωρινά στην Ελλάδα... Ο Κορυζής είχε εκφράσει τότε απερίφραστα τη δυσaréκεια και τη αντίθεση του προς την Βρετανική αντιπρόταση:

" Απήντησα εις τον κ. Παλαιρέτ ότι απάντησις αύτη δεν μας ικανοποιεί, αφού ετόνισα ότι ουδόλως επιδιώκομεν επωφεληθώμεν της κρισίμου ταύτης στιγμής, όπως θέσωμεν ζήτημα Κύπρου, είπον ότι εάν ζητούμεν την παραχώρησιν μικρού τμήματος ελληνικού εδάφους, εν ασφαλεία, όπως ασκή αξιοπρεπώς το βασιλικόν **IMPERIUM**. Ενομίσαμεν ότι η ασφάλεια του Βασιλέως και τα προβαλλόμενα υπ' υμών επιχειρήματα δικαιολογούν απολύτως την αίτησιν ημών. Εν περιπτώσει αρνήσεως της αγγλικής κυβερνήσεως, ο βασιλεύς θα μεταβή εις νήσον εξ Ελλάδος αδιαφορών διά κινδύνους εις ους δύναται εκτεθή εκ τούτου, αλλά νομίζομεν ότι κατά τας τόσον δυσχερείς στιγμάς ας διέρχεται Ελλάς δικαιούμεθα επιμείνωμεν επί

αιτήσεως μας τοσούτω μάλλον όσον το έτερον δεν θα προεδίκαζεν οριστικήν παραχώρησιν".

Η συζήτηση του θέματος το Υπουργικό Συμβούλιο, το απόγευμα της ίδιας ημέρας, χωρίς να συντελέσει στην περίπτωση της ελληνικής διεκδικήσεως, δεν ανέστελλε καθολικά το διάλογο πάνω στο εθνικό ζήτημα. Αφού υπογραμμιζόταν η αρνητική απάντηση στο αίτημα για την εκχώρηση δικαιωμάτων εδαφικής κυριαρχίας, διασαφηνιζόταν η δυνατότητα για την παροχή διευκολύνσεων στη Μεγαλόνησο, σύμφωνα με την άποψη που είχε διατυπωθεί την προηγούμενη από την επιτροπή για την εθνική άμυνα και είχε ήδη κοινοποιηθεί στην Αθήνα. Στο σημείο όμως αυτό, ο Ηντεν πήρε το λόγο για να πληροφορήσει το Υπουργικό Συμβούλιο ότι η ελληνική Κυβέρνηση, με νεώτερο τηλεγράφημά της ενέμενε σταθερά στο αίτημα για την παραχώρηση έστω και μικρής εδαφικής λωρίδος πάνω στην οποία θα ασκούσε το δικαίωμα της εθνικής κυριαρχίας.

" Οι αμέσως επόμενες ημέρες είναι δυνατόν να αποδειχθούν πολύ δύσκολες για την ελληνική Κυβέρνηση και βρισκόταν σε αμηχανία να απαντήσει αρνητικά σε ένα αίτημα για το οποίο η τελευταία αυτή έδειχνε ιδιαίτερα έντονη ευαισθησία.

Απερίφραστα αρνητική ήταν η αντίδραση του υπουργού των Αποικιών: Μια ισχυρή μερίδα στη Μεγαλόνησο ήταν ταγμένη ανεπιφύλακτα υπέρ της ενώσεως με την Ελλάδα. Αν ο Έλληνας βασιλιάς εξουσιοδοτείτο να ασκήσει κυριαρχικά δικαιώματα σε ένα τμήμα της Κύπρου, η διατήρηση της θέσεως του Βρετανού κυβερνήτη, θα απέβαινε αδύνατη, δεν θα ήταν δυνατό να μεταβεί ο τελευταίος αυτός στην Αλεξάνδρεια ή την Ιερουσαλήμ; Μετά από σχετική συζήτηση το Υπουργικό Συμβούλιο "δέχθηκε ότι ο υπουργός των Εξωτερικών θα όφειλε να τηλεγραφήσει προκειμένου να επιβεβαιώσει τη σύμφωνη γνώμη μας πάνω στην ορθότητα του σχεδίου για τη μετάβαση της ελληνικής Κυβερνήσεως, εφόσον θα έπρεπε να εγαταλείψει την Ελλάδα, σε πρώτη φάση στην Κρήτη, και πάνω στην πρόθεση μας να συζητήσουμε μαζί της το

σχέδιο για την Κύπρο σε μεταγενέστερη ημερομηνία".

Η οριστική πράγματι βρετανική απάντηση θα δινόταν στην ελληνική Κυβέρνηση δύο περίπου μήνες αργότερα, όταν θα είχε πια καταληφθεί από το γερμανό κατακτητή και η τελευταία σπιθαμή του ελληνικού εδάφους. Η τελική απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου ακολούθησε την υποβολή μακρών εισηγητικών υπομνημάτων από τους υπουργούς Εξωτερικών, αφ' ενός και Αποικιών αφ' ετέρου. Η εξέταση του μέλλοντος της Κύπρου βασίστηκε τόσο στη σφαιρική ανάλυση των γενικότερων στρατηγικών, πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων της Μ. Βρετανίας στη γεωγραφική ζώνη της ανατολικής Μεσογείου, όσο και στην ειδικότερη διερεύνηση της πιθανότητας για την ανάληψη γερμανικής επιθετικής πρωτοβουλίας στη Μεγαλόνησο. Το κείμενο, κάτω από τις συνθήκες αυτές, της τελικής αποφάσεως, του βρετανικού Υπουργικού Συμβουλίου προέβλεπε "ότι ο υπουργός των Εξωτερικών δε θα όφειλε να εγκαινιάσει στο στάδιο αυτό συζητήσεις με την ελληνική Κυβέρνηση πάνω στο μέλλον της Κύπρου. Αν μόνον τούτο, ανακύψει σχετικό θέμα, μπορούμε να απαντήσουμε ότι είμαστε έτοιμοι να συζητήσουμε μαζί της το μέλλον της Κύπρου μετά τον πόλεμο, σαν τμήμα του γενικότερου διακανονισμού των όρων της ειρήνης".

Η αναζήτηση των καθοριστικών κινήτρων της αρνητικής αγγλικής στάσεως απέναντι στο ελληνικό αίτημα για τη ενσωμάτωση της Κύπρου συνέχεται με την ενδελεχέστερη διερεύνηση των σκέψεων και των απόψεων που ανταλλάχθηκαν μεταξύ των αρμοδίων οργάνων της βρετανικής διπλωματίας. Πράγματι, οι διαβουλεύσεις βασίστηκαν σε εμπειριστατωμένη έκθεση που συντάχθηκε από το τμήμα Ερευνας Εξωτερικών Υποθέσεων του **Royal Institute of International Affairs** μετά ειδική ανάθεση του Φόρεϊν Οφφισ στις 27 Μαρτίου 1941. Οι διαπιστώσεις της εκδόσεως συνέχονταν με την ανάλυση του Κυπριακού προβλήματος στο πολιτικό και το στρατηγικό πεδίο.

Η διερεύνηση των κυρίως πολιτικών δεδομένων έτεινε να ενισχύσει αποφασιστικά την ιδέα της

παραχωρήσεως της Μεγαλονήσου στην Ελλάδα. Η βαθμιαία ένταση του εθνικού αναβρασμού δεν αφήνει σοβαρά περιθώρια ούτε και για την επάνοδο σ' ένα σύστημα φιλελεύθερης διακυβερνήσεως χωρίς τον κίνδυνο της απώλειας του ελέγχου από την κεντρική εξουσία. Εξάλλου "ήδη είναι αντίθετο στις παραδόσεις και γενικότερα στα συμφέροντα της Βρετανικής αυτοκρατορίας να κρατούν κάτω από το καθεστώς πολιτικής υποτέλειας ένα λαό του οποίου το κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο "δικαιολογεί την απαίτηση της αυτοδιαθέσεως", η παρουσία ενός ανικανοποίητου και πιθανόν εχθρικού πληθυσμού θα ήταν δυνατό να αποτελέσει ένα παράγοντα αδυναμίας, ικανού να φέρει σε δύσκολη θέση την κυρίαρχη δύναμη σε μια στιγμή κρίσεως ή ακόμη και να εξουδετερώσει ολοκληρωτικά τα πλεονεκτήματα στο όνομα των οποίων είχε διατηρηθεί η εξουσία πάνω στο νησί.

Η διάσταση ανάμεσα στον ελληνικό πληθυσμό και τις βρετανικές αρχές στην Κύπρο θα ήταν δυνατό να επιδράσουν αρνητικά στην εξέλιξη των αγγλοελληνικών σχέσεων. Η λύση, τέλος των επί μέρους παραχωρήσεων, αντί να κατευνάσει, θα ενισχύσει την επιθυμία για την ένωση με την Ελλάδα... Οπωσδήποτε δεν θα όφειλε να παραβλεφθεί, η πολιτική δέσμευση που είχε αναλάβει η Αγγλία απέναντι στη Γαλλία με τη "συμφωνία Σάϊκς-Πικόρ" του **1916** και το άρθρο **4** της διμερούς συμβάσεως της **23ης** Δεκεμβρίου **1920**: Η Βρετανική κυβέρνηση δεν θα όφειλε να αναλάβει διαπραγματεύσεις για την εκχώρηση της κυριαρχίας της στην Κύπρο χωρίς την προηγούμενη συγκατάνευση της γαλλικής κυβερνήσεως.

Στο στρατηγικό πεδίο, η ιδέα της παραχωρήσεως της Κύπρου στην Ελλάδα, ήταν δυνατό να δικαιολογήσει σοβαρότερες επιφυλάξεις. Οι επιπτώσεις της έμελλαν να εξαρτηθούν από τις γενικότερες εξελίξεις στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου και τη διατήρηση ή την απώλεια άλλων αγγλικών ερεισμάτων στον ευαίσθητο αυτό στρατηγικό χώρο, Κατ' αρχήν όμως το εξακολουθητικό βρετανικό ενδιαφέρον συνεχιζόταν, επιθετικά, με την επίκαιρη,

έστω και μειωμένη σε σχέση με το 1878- στρατηγική σημασία, και, αρνητικά με την ανάγκη να αποφευχθεί η επιβολή ελέγχου στη Μεγαλόνησο από οποιαδήποτε τρίτη δύναμη. Η εξυπηρέτηση όμως των στρατηγικών συμφερόντων της Μ. Βρετανίας δεν αντέφασκε αναγκαστικά με την παχώρηση της Κύπρου, αν η μεταβίβαση της κυριαρχικής εξουσίας στην Ελλάδα συνοδευόταν με την εκχώρηση από την τελευταία αυτή ή την ενοικίαση ναυτικών ή αεροπορικών βάσεων, για περιορισμένο ή και απεριόριστο χρόνο ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε προτείνει αυτή ακριβώς τη λύση από το βήμα της ελληνικής βουλής, ήδη πριν από δέκα χρόνια.

Αν όπως φαίνεται πιθανό, η λύση αυτή έχει σαν ένα πρώτο αποτέλεσμα την παγίωση των φιλικών σχέσεων ανάμεσα στο βρετανικό προσωπικό και τον τοπικό πληθυσμό, τα βρετανικά συμφέροντα στη Κύπρο θα είναι περισσότερο κατοχυρωμένα από αυτή τη στιγμή...".

Οπωσδήποτε χωρίς να τους αποδίδεται καθοριστικός ρόλος δεν παραγνωρίζονταν εξ ολοκλήρου τα συμφέροντα της μουσουλμανικής μειονότητας και οι "στρατηγικές ανησυχίες" της τουρκικής Κυβερνήσεως. Οι ρυθμίσεις που ήταν όμως ενδεχόμενα σκόπιμο να προβλεφθούν δεν συσχετίζονταν σε καμμία περίπτωση με το καθεώς της εδαφικής κυριαρχίας στη Μεγαλόνησο.

Προτού συντάξει την εισήγηση του για το Υπουργικό Συμβούλιο, ο Υπουργός των Εξωτερικών θα μελετήσει επισταμένα, σε συνεργασία με την αρμόδια υπηρεσίας του Φόρεϊν Οφφισ, το περιεχόμενο του "υπομνήματος Μπήλεϊ". Τα στελέχη του τμήματος νότιας Ευρώπης θα σχολιάσουν πρώτα το κείμενο της εκθέσεως του Βασιλικού Ινστιτούτου. Ο Ε.Ρ. Γουώρνερ θα ταχθεί υπέρ της παραχώρησεως της Κύπρου στην Ελλάδα πριν από τη λήξη του πολέμου, αφού διασφαλισθεί η διατήρηση στρατηγικών βάσεων σε ελληνικό νησιωτικό έδαφος της ανατολικής Μεσογείου.

Εφόσον μαχόμαστε για τη δημοκρατία θα ήταν φανερό εξαιρετικά δύσκολο για οποιανδήποτε

κυβέρνηση σ' αυτή τη χώρα να διατηρήσει το σημερινό καθεστώς στην Κύπρο μετά τη νίκη της δημοκρατίας".

Ο Ρ.Ζ. Μπάουκερ δεν ήταν ούτε αυτός αντίθετος στην αρχή της παραχωρήσεως της Κύπρου στην Ελλάδα, εξέφραζε όμως φόβο, ότι μια ανάλογη χειρονομία θα δημιουργήσει την εντύπωση ότι η Αγγλία δεν διέθετε τη δύναμη να υπερασπισθεί το νησί σε περίπτωση γερμανικής επιθέσεως και μετέθετε τη σχετική ευθύνη στους Έλληνες.

Ο Π. Ζ. Ντίξον, ήταν απόλυτα αρνητικός. Η πιθανή μεταβολή τόσο των γενικών όσο και των ειδικότερων στρατηγικών δεδομένων στη στρατηγική ζώνη της ανατολικής Μεσογείου θα ήταν δυνατό να καταστήσει την Κύπρο μετά τη λήξη του πολέμου στρατηγικό έρεισμα απαραίτητο για την αυτοκρατορία.

Ο Νίκολς προϊστάμενος του τμήματος, αφού χαρακτήριζε το υπόμνημα Μπήλεϊ σαν χρήσιμο επιβεβαίωνε την προγενέστερη εμμονή του στην άποψη που είχε μόλις διατυπώσει ο Ντίξον.

Και ο Σερ Ορμε Σάρτζενς, υφυπουργός των Εξωτερικών παρατηρούσε στο κείμενο της θέσεως "όταν θα έρθει ο καιρός θα εξετάσουμε το μέλλον της Κύπρου" και απέκλειε προς το παρόν κάθε δυνατότητα "για την αντιμετώπιση του ζητήματος και πολύ λιγότερο για τη λήψη αποφάσεως πάνω σ' αυτό".

Το υπόμνημα, τελικά του Αντονι Ηντιεν έντονα επηρεασμένο από τις θέσεις του Βασιλικού Ινστιτούτου, έτεινε ταυτόχρονα να αποτελέσει τη συνισταμένη των απόψεων της υπηρεσίας. Ο Άγγλος πολιτικός συγκεφαλαίωνε, χωρίς να εκφράζει οποιαδήποτε επιφύλαξη, τις βασικές διαπιστώσεις του "υπομνήματος Μπέλεϊ" και φαινόταν να υιοθετεί την άποψη για τη δυνατότητα να συνδυασθεί η ενωτική λύση με την εξασφάλιση των στρατηγικών συμφερόντων της αυτοκρατορίας. Παράλληλα, όλως συνδύαζε ήδη τη στάθμιση των σταθερών δεδομένων της Κυπριακής υποθέσεως με την ανάληψη γερμανικής πρωτοβουλίας για την απόδοση της Μεγαλονήσου στην υποτελή κυβέρνηση της Αθήνας.

"Όπως ήμουν πρόσφατα στην Αθήνα ερωτήθηκα αν η Κυβέρνηση της Α. Μ. ήταν διατεθειμένη να προχωρήσει στην άμεση εξαγγελία της αποφάσεως της να παραχωρήσει το νησί μετά τον πόλεμο. Θα ήταν, δυνατό κατά συνέπεια, να θεωρηθεί τώρα ασυνεπές αν προχωρήσουμε σε μια οριστική προσφορά. Αλλά εντελώς ανεξάρτητα, απ' αυτό θα φαινόταν στον κόσμο γενικά σαν πράξη πανικού από την πλευρά μας η προσφορά της Κύπρου στην Ελλάδα τη στιγμή αυτή και κάτω από τις σημερινές συνθήκες".

Και ο βρετανός υπουργός κατέληγε στη διατύπωση περισσοτέρων εναλλακτικών δυνατοτήτων σε συνδυασμό με την πιθανή ανάληψη γερμανικής πρωτοβουλίας, χωρίς να αποκλείει στα πλαίσια αυτά, και μια προκαταρκτική συμφωνία, των δύο κυβερνήσεων για τη διαπραγμάτευση των όρων κάτω από τους οποίους η κυριαρχία στην Κύπρο θα ήταν δυνατό να μεταβιβασθεί, μετά τον πόλεμο από τη Μ. Βρετανία στην Ελλάδα.

Ήδη όμως προτού η ελαστική αυτή εισήγηση του Φόρεϊν Οφφισ αντιπαρατεθεί κατά τη διάρκεια του Υπουργικού Συμβουλίου, στη σταθερά αρνητική τοποθέτηση του υπουργείου των Αποικιών, είχε επιθέσει στο φάκελο της Κύπρου, τη σφραγίδα του ο Βρετανός Πρωθυπουργός. Σε σημείωμά του, στις 2 Ιουνίου, ο Ουίνστον Τσέρτσιλ είχε αποφανθεί χωρίς περιστροφές:

"Θα ήταν πολύ καλύτερα να αφεθεί ο διακανονισμός όλων των θεμάτων εδαφικής διευθετήσεως μετά τον πόλεμο. Εφόσον έχουμε σαν αφειτηρία την αρχή αυτή, πολλές άλλες δύσκολες περιπτώσεις είναι δυνατό να ανακύψουν. Δεν νομίζω ότι οφείλουμε να παραχωρήσουμε έστω και μια ίντσα βρετανικού εδάφους στη διάρκεια του πολέμου".

Και κατέληγε:

"Έχω παρακολουθήσει από πολύ κοντά ότι έχει συμβεί στην Κύπρο αφότου επισκέφθηκα το νησί και συνέταξα ένα υπόμνημα στα τέλη του 1907. Υποθέτω ότι γνωρίζετε πως υπάρχει ένας υπολογίσιμος

μουσουλμανικός πληθυσμός στην Κύπρο που υπήρξε
ιδιαίτερα νομιμόφρων απέναντι μας και θα
δυσαρεστείτο πολύ αν θα αποδιδόταν στην Ελλάδα".